

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

Qo'lyozma huquqida

UDK: 336.1 (575.1)

TOXTAEVA NOZILA MURODJON QIZI

**BYUDJET TASHKILOTLARIDA DAVLAT XARIDLARINI TASHKIL
ETISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH**

08.00.07 – «Moliya, pul muomalasi va kredit»

**Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
ilmiy darajasini olish uchun yozilgan
DISSERTATSIYA**

Ilmiy rahbar: i.f.D. professor Karlibayeva R.X.

Toshkent – 2025

MUNDARIJA

KIRISH.....	Ошибка! Закладка не определена
I BYUDJET TASHKILOTLARIDA DAVLAT XARIDLARINI bo' TASHKIL ETISHNING ILMIIY-NAZARIY, HUQUQIY ASOSLARI...	Ошибка! Закладка не определена
1.1 Byudjet tashkilotlarida “davlat xaridi” kategoriyasining mazmun- § mohiyati va ilmiy-nazariy asoslari.....	13
1.2 Byudjet tashkilotlarida davlat xaridlarini tashkil etishning tashkiliy- § huquqiy asoslari.....	30
1.3 Byudjet tashkilotlarida davlat xaridlarini samarali tashkil etishning § zarurati va ahamiyati.....	36
1- bob bo'yicha xulosa.....	Ошибка! Закладка не определена
II BYUDJET TASHKILOTLARIDA DAVLAT XARIDLARINI bo' SAMARALI TASHKIL QILISH JARAYONI TAHLILI.....	49
2.1 Byudjet tashkilotlarida davlat xaridlarini amalga oshirish § tartibi.....	49
2.2 Byudjet tashkilotlarida davlat xaridlarini tashkil etishning amaldagi § holati.....	Ошибка! Закладка не определена
2.3 Byudjet tashkilotlari tomonidan boshlang'ich narxni pasaytirish § mexanizmi orqali davlat xaridlarini amalga oshirish tahlili.....	Ошибка! Закладка не определена
2- bob bo'yicha xulosa.....	Ошибка! Закладка не определена

III BYUDJET TASHKILOTLARIDA DAVLAT XARIDLARINI
boʻl TASHKIL ETISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH
YOʻNALISHLARI.....

Ошибка!

Закладка

не

определен

3.1 Davlat xaridlari mexanizmini tashkil qilishda xorij davlatlar tajribasi va
§ undan foydalanish imkoniyatlari.....

Ошибка!

Закладка

не

определен

3.2 Byudjet tashkilotlarida davlat xaridlari mexanizmini innovatsion
§ transformasiya orqali takomillashtirish istiqbollari.....

Ошибка!

Закладка

не

определен

3-bob boʻyicha xulosa.....

Ошибка!

Закладка

не

определен

XULOSA.....

Ошибка!

Закладка

не

определен

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI.....

Ошибка!

Закладка

не

определен

ILOVA.....

Ошибка!

Закладка

не

определен

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahon iqtisodiyotida integratsiya jarayonlarining kuchayishi davlat boshqaruv organlarining samarali faoliyatida davlat xaridlarining ahamiyatini oshirib bormoqda. Davlat xaridlari tizimining samarali tashkil etilishi mamlakat iqtisodiyoti, siyosati va ijtimoiy hayotiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Xususan, mamlakat aholisining turmush darajasi to'g'ridan-to'g'ri sotib olinadigan tovarlar, ish va xizmatlar sifatiga bog'liq. "Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (IHTT) mamlakatlarida davlat xaridlari xarajatlarining YaIMdagi ulushi so'nggi o'n-yilda sezilarli darajada oshdi. Ya'ni davlat xaridlari 2007-yildagi YaIMning 11,8 foizidan 2021-yilda YaIMning 12,9 foiziga qadar oshgan. So'nggi yillarda yalpi ichki mahsulotga nisbatan davlat xaridlari ulushining yanada ortishi kuzatilmoqda. IHTT va Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida davlat xaridlari 2019-yildagi YaIMning 13,7 foizidan 2021-yilda 14,8 foizgacha oshgan"¹. Bu esa jahon miqyosida byudjet tashkilotlarida davlat xaridlarini tashkil etish mexanizmini takomillashtirishning dolzarbligini namoyon etadi.

Jahonda global integratsiya jarayonlarining kuchayishi sharoitida byudjet tashkilotlarida davlat xaridlarini tashkil etish mexanizmini takomillashtirishga qaratilgan ko'plab ilmiy izlanishlar amalga oshirilmoqda. Davlat xaridlarini tashkil qilish mexanizmini raqamlashtirish, xarid jarayonlarining ochiq-oydinligi, shaffofligi va samaradorligini ta'minlash, elektron savdo jarayonlaridan foydalanish, davlat xaridlari jarayoniga tadbirkorlik subyektlarini keng jalb qilish orqali savdolarida raqobatni kuchaytirish, xalqaro tajriba va iqtisodiy islohotlar talablaridan kelib chiqqan holda davlat xaridlarini tashkil etish, byudjet mablag'laridan samarali foydalanish, xarid jarayonida kichik biznes subyektlariga ko'proq imtiyozlar berish hamda davlat xaridlari tizimining mavjud mexanizmini xalqaro standartlarga moslashtirish masalalari bu boradagi ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi.

¹ Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti –“hukumat hisoboti 2023” © OYeSD 2023 - OYeSR nashriyoti, Parij <https://doi.org/10.1787/3d5c5d31-en>.

O‘zbekistonda byudjet tashkilotlarida davlat xaridlarini tashkil etish mexanizmini takomillashtirishga alohida e‘tibor qaratilib, samarali chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, 2021-yil 22-aprelda davlat xaridlari jarayonini shaffof va samarali qilishga qaratilgan “Davlat xaridlari to‘g‘risida”gi yangi tahrirdagi qonun qabul qilindi. 2020-yil 1-apreldan boshlab, davlat xaridlari jarayoni bosqichma-bosqich elektron shaklga o‘tkazilib, bu jarayonda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo‘llanilib, xaridlarning oshkoraligi va raqobatbardoshligi ta‘minlandi. Davlat xaridlari to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni jamlash va ularni ochiq qilish maqsadida maxsus axborot portali ishga tushirildi. Davlat xaridlari sohasida nazoratni amalga oshirish uchun Hisob palatasi, Bosh prokuratura, Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi, Moliya vazirligi va Monopoliyaga qarshi kurashish qo‘mitasi singari organlar faoliyat yuritmoqda. Shuningdek, fuqarolar, mahalla, nodavlat notijorat tashkilotlari va ommaviy axborot vositalariga jamoatchilik nazoratini amalga oshirish huquqining belgilab berilishi davlat xaridlari jarayonini shaffof, samarali va korrupsiyadan xoli qilishga xizmat qiladi. Byudjet tashkilotlarida davlat xaridlarini tashkil etishda, birinchi navbatda, narxlarni belgilash, raqobat muhitini saqlash, kichik biznes subyektlarini davlat xaridlari sohasiga jalb qilish, korrupsiyaga qarshi kurashish, xaridlar jarayoni xavfsizligini ta‘minlash va rivojlantirish bilan bog‘liq mexanizmni takomillashtirish muammosi, nazariy va amaliy yechimlarni talab etuvchi ustuvor yo‘nalishlardan biri bo‘lib qolmoqda.

Dissertatsiya ishi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 2-iyuldagi PQ-5171-sonli “Davlat xaridlari shaffofligini ta‘minlash va samaradorligini oshirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi, 2019-yil 5-dekabrdagi PQ-4544-sonli “Davlat xaridlari tizimini yanada takomillashtirish va davlat xaridlari jarayoniga tadbirkorlik subyektlarini keng jalb qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi, 2017-yil 23-avgustdagi PQ-3237-sonli “Tovarlar (ishlar, xizmatlar)ning davlat va korporativ xaridlarini amalga oshirishning zamonaviy shakl va uslublarini yanada joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorlari, Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 31-yanvardagi 46-sonli “Qurilish sohasida